

Phragmites australis, *Typha angustifolia*, *T. latifolia*) — угруповання гідатофітів (0,6-1,0 м; мілководдя, зайняті *Ceratophyllum demersum*, *Utricularia vulgaris* ценозами зелених нитчастих водоростей та ін.).

У фауністичному відношенні водно-болотні угіддя урочища «Цибулі» є місцями відтворення багатьох мисливських видів птахів і звірів. У складі гніздової орнітофауни фоновими видами є *Porzana parva* Scop. і *Gallinula chloropus* L., очеретянка лучна. Характерними для даної місцевості є: *Botaurus stellaris* L., *Egretta alba* L., *Ardea cinerea* L., *Anser anser* L., *Anas platyrhynchos* L., *Anas clypeata* L., *Anas querquedula* L., *Circus aeruginosus* L., *Porzana porzana* L., *Rallus aquaticus* L., *Fulica atra* L., *Philomachus pugnax* L., *Gallinago gallinago* L.. За останні два роки спостерігається часте гніздування *Cygnus olor* Gm. Дуже рідко й несистематично гніздують тут *Podiceps cristatus* L. та *Himantopus himantopus*. Серед чисельної орнітофауни також зустрічаються *Milvus korschun* Gm., *Cercheis tinunculus* L., *Erythropus vesperinus* L., *Coracias garrulus* L., *Circus aeruginosus* L., *Circus pygargus* L., *Ciconia ciconia* L., *Phylloscopus trochilus* L., які охороняються згідно регіонального списку. Серед типових ссавців цього комплексу періодично досягають високої чисельності *Arvicola terrestris* L., *Ondatra zibethicus* L., зрідка – *Lutra lutra* L.. Набір водно-болотних амфібій та плазунів складають типові види: *Rana arvalis* Nilss., *Rana ridiburna* Pall. та *Bombina bombina* L., *Natrix tessellate* Laur., *Emys orbicularis* L. Основу іхтіофауни водойм складають *Esox lucius* L., *Carassius carassius* L. та *Cyprinus carpio* L. У перспективі вона потребує подальших досліджень.

Урочище «Цибулі» — це один із відомих прикладів меліоративної гідро-рекультивациі на території Полтавської області. Досліджувана ділянка – унікальний болотний масив, який є прикладом вдалого відновлення болотних екосистем (1999 р.), що були осушені в минулому столітті (1968-1972 рр.) і певний час використовувались як пасовища та сінокоси.

Водно-болотні угіддя урочища «Цибулі» на сьогодні виконують важливі функції: екологічні, гідрологічні, регулятивні, екосистемні, ландшафтно-біотопічні, соціально-культурні, ресурсні, рекреаційні, науково-освітні тощо. Враховуючи високі показники наукової цінності їх біорізноманітності (флористичної, ценотичної й фауністичної) репрезентативності та унікальності доцільно забезпечити його охорону у статусі гідрологічного заказника місцевого значення «Портнівське болото». Це забезпечить охорону біорізноманітності місцевості на видовому, популяційному та ландшафтному рівнях і сприятиме раціональному використанню водно-болотних ресурсів згідно чинного законодавства України.

Література

1. Стецюк Н.О., Лугова В.Д., Кривошея О.М. Загальна характеристика фіторізноманітності Полтавсько-Головачанського осередку // Проблеми відтворення та охорони біорізноманіття України у світлі вчення про ноосферу: М-ли Всеукр. студ. наук.-практ. конф. — Полтава: ПДПУ, 2009. — С. 142-144.

ВИДОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ РОДУ *SCUTELLINIA* (COOKE) LAMBOTTE В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

Щербаківа Ю.В., Джаган В.В.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Рід *Scutellinia* (Cooke) Lambotte, за сучасними номенклатурними даними, належить до оперкулятних дискосмітетів (порядок **Pezizales**), родини

Pyrenomataceae [8], і представлений на всіх континентах. Види цього роду — сапротрофи, що переважно розвиваються на рослинних рештках, деревині і ґрунтах, мають червоні або оранжеві дископодібні плоді структури — аскокарпи, вкриті жорсткими коричневими або чорними волосками (щетинками) вздовж краю та із зовнішнього боку [13]. Основні морфологічні особливості представників даного роду пов'язані з септованими волосками зазвичай з багатокореневою основою, оперкулятними асками, апекси яких не реагують на реактив Мельцера та еліпсоїдними чи сферичними спорами з чітко вираженою різноманітною орнаментациєю периспорія у більшості видів [7]. Номенклатурний тип — ***Scutellinia scutellata*** (L.) Lambotte 1887 [8].

У світовому масштабі число видів, що належать до роду ***Scutellinia***, варіює від 30 [10] до 66 [11]. 19 видів і 4 варіації поширені в Росії [3]. Для території України було відомо лише 8 видів цього роду [1, 2, 4, 5, 9].

Упродовж 2011-2012 років було проведене дослідження видової різноманітності грибів роду ***Scutellinia*** на території Свидовецького та Чорногірського заповідних масивів Карпатського біосферного заповідника, а також в долинах р. Чорна Тиса та р. Апшинець (околиці с. Чорна Тиса) Рахівського району Закарпатської області.

Нижче наведено анотований список зареєстрованих нами видів:

S. ceipii (Velen.) Svrček. **Субстрат:** на обвугленій деревині в асоціації з *Ceratodon cf. purpureus*, на деревині; на ґрунті. **Поширення на території досліджень:** околиці урочища Драгобрат, мішаний ліс з домінуванням *Picea abies* (L.) Karst., *Abies alba* Mill. та *Fagus sylvatica* L., Свидовецький масив Карпатського біосферного заповідника (надалі СМ КБЗ); ур. Драгобрат, ялиновий ліс. **Примітка:** Лісовий сапротроф, зростає на деревині, що розкладається, рослинних залишках, переважно на багатих ґрунтах. Поширений в Україні, відомий з Житомирської та Київської областей [5][9]. Зазвичай зростає на гнилій деревині, рослинних залишках та на збагаченому органікою ґрунті [13]. Часто трапляється серед моху [6].

S. crinita (Bull.) Lambotte. **Субстрат:** на рослинних рештках; на деревині; на ґрунті, посеред старого кострища; на ґрунті в асоціації з *Eurhynchium sp.* **Поширення на території досліджень:** ур. Драгобрат, біля підйомника; підйом на г. Петрос, біля дороги, Кевелівське лісництво Чорногірський масив (надалі ЧМ) КБЗ; криволісся з *Duschekia viridis* (Rupr.) Pouzar та *Juniperus sibirica* Burgsd., Кевелівське л-во СМ КБЗ; долина р. Чорна Тиса, околиці стаціонару географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (надалі КНУ), ялиновий ліс з домішкою *A. alba*. **Примітка:** За літературними даними, лісовий сапротроф, що зростає на широкому спектрі субстратів, зокрема ґрунті, гнилій деревині, рослинних залишках, екскрементах тварин та на згрищах [13].

S. crucipila (Cooke et W. Phillips) J. Moravec. **Субстрат:** на ґрунті. **Поширення на території досліджень:** ур. Драгобрат; долина р. Чорна Тиса, околиці стаціонару географічного факультету КНУ, ялиновий ліс з домішкою *A. alba*. **Примітка:** гумусовий сапротроф, зростає на глини та гумусі. Належить до групи видів, що надають перевагу ґрунтам з практично нейтральним значенням рН (6-7) і помірно високим складом органічних речовин (5-15%) [13]. Часто перебуває в асоціації з іншими видами родів *Scutellinia* чи *Cheilymenia* [6] (нами був виявлений разом із *S. torrentis* в одному випадку та з *S. crinita* — в іншому). Інколи зростає серед моху [7][12].

S. minutella Svrček et J. Moravec. **Субстрат:** на ґрунті в асоціації з *Bryum sp.* та *Ceratodon sp.* **Поширення на території досліджень:** Околиці ур. Драгобрат, ліс з домінуванням *P. abies*. **Примітка:** Гумусовий сапротроф, поширений в Луганській [2], Харківській [1], Рівненській, Київській, Чернігівській, Тернопільській [5], Закарпатській областях та в АР Крим [9]. Більшість знахідок даного виду зареєстровані під синонімічними назвами — *Scutellinia*

umbrata (Fr.) Svrček [9] та *Lachnea umbrata* (Fr.) Phill. [5].

***S. nigrohirtula* (Svrček) Le Gal.** **Субстрат:** на ґрунті в асоціації з *Pohlia* sp. **Поширення на території досліджень:** околиці ур. Драгобрат, угруповання з домінуванням *Scirpus sylvaticus* L., СМ КБЗ. **Примітка:** Лісовий сапротроф, зростає на ґрунті або вологій деревині [12] у місцях з дуже високим показником вологості, часто апотеції занурені у воду [13]. Вперше зареєстрований в Україні у Харківській області (НПП «Гомільшанські ліси») [4].

***S. olivascens* (Cooke) Kuntze.** **Субстрат:** на екскрементах. **Поширення на території досліджень:** ур. Драгобрат, полонина з домінуванням *Rutex alpinus* L. **Примітка:** Лісовий сапротроф, зростає на суглинистих ґрунтах вздовж струмків, у заплавах річок та інших місцях із значною вологістю, на кислих, або багатих вапном ґрунтах [13]. З літературних даних відоме лише одне місцезростання на території України — Тернопільська область, околиці Бережан [5].

***S. pennsylvanica* (Seaver) Denison.** **Субстрат:** на рослинних рештках. **Поширення на території досліджень:** Зарості *Scirpetum sylvatici* союз *Cal-tion*, на дні тимчасового потоку між смерековим лісом і верболозом, СМ КБЗ. **Примітка:** Лісовий сапротроф, зростає на гнилій деревині, рідше — на ґрунті. Аскокарпи можуть досягати значних розмірів (до 22 мм в діаметрі) [13].

***S. pseudotrechispora* (J. Schröt.) Le Gal.** **Субстрат:** на ґрунті. **Поширення на території досліджень:** Околиці ур. Драгобрат, ліс з домінуванням *P. abies*. **Примітка:** Гумусовий сапротроф, часто зростає на підкислених ґрунтах, в лісах та вздовж доріг [13].

***S. subhirtella* Svrček.** **Субстрат:** на ґрунті в асоціації з *Bryum* sp., посеред старого кострища; на ґрунті в асоціації з *Amblystegium* sp.; на ґрунті в асоціації з *Brachythecium* sp. та *Pohlia* sp. **Поширення на території досліджень:** при дорозі до витоків р. Чорна Тиса; долина р. Чорна Тиса, околиці стаціонару географічного факультету КНУ, ялиновий ліс з домішкою *A. alba*; долина р. Апшинець, біля дороги. **Примітка:** факультативний карботроф, лісовий сапротроф, зростає на ґрунті чи рослинних залишках, зрідка на гнилій деревині [13], та деревині, вкритій мохом [7].

***S. superba* (Velen.) Le Gal.** **Субстрат:** на ґрунті. **Поширення на території досліджень:** Ур. Драгобрат, біля тимчасового потоку. **Примітка:** Гумусовий сапротроф, переважно зростає на піщаних ґрунтах, лісовій підстилці або вздовж струмків [13].

***S. torrentis* (Rehm) T. Schumach.** **Субстрат:** на ґрунті. **Поширення на території досліджень:** ур. Драгобрат; Околиці ур. Драгобрат, ліс з домінуванням *P. abies*, вздовж струмка.

***S. trechispora* (Berk. et Broome) Lambotte.** **Субстрат:** на піщаному ґрунті; на ґрунті в асоціації з *Pellia* sp., *Pohlia* sp. та *Pogonatum* sp. **Поширення на території досліджень:** Молодий ялиновий ліс, біля струмка, Кевелівське л-во ЧМ КБЗ; долина р. Апшинець, біля дороги, вкритий мохом схил. **Примітка:** Гумусовий сапротроф, зростає на позбавленій рослинності землі і деревині, на схилах вологих берегів струмків [13]. Досить часто цей вид можна знайти серед моху, або в асоціації з *Carex flacca* Scheb. [7].

Загалом було виявлено 12 видів, що належать до роду *Scutellinia*. Зареєстровані нами види (окрім *S. minutella*) вперше наводяться для території Українських Карпат, з них 7 (*S. crinita*, *S. crucipila*, *S. pennsylvanica*, *S. pseudotrechispora*, *S. subhirtella*, *S. superba* та *S. torrentis*) виявились новими для мікобіоти України.

Література

1. Акулов О.Ю., Прилуцький О.В. Гриби та грибоподібні протисти Національного природного парку «Гомільшанські ліси» // Літопис природи НПП «Гомільшанські ліси», т. 5. Рукопис. — Харків, 2010, 39 с.

2. Биоразнообразии Луганского природного заповедника: растительный мир/ Составители: Сова Т.В., Русина Н.В., Гузь Г.В., Боровик Л.П., Шиян-Глотова А.В. — Луганск: Элтон-2, 2010. — 130 с.
3. Богачева А.В. Виды рода *Scutellinia* (Pyrenomataceae, Pezizales) в России // Микол. и фитопатол. — 2006. — 40, вып. 3. — С. 190–201.
4. Морозова І.І., Водяницька О.С. Доповнення до видового складу дискосміцетів Національного природного парку "Гомільшанські ліси" // Актуальні проблеми ботаніки та екології. Матеріали міжнародної конференції молодих учених (18–22 червня 2013 р., м. Щолкіне, АР Крим) (у друці)
5. Смицкая М.Ф. Флора грибов Украины. Оперкулятные дискосмицеты. — Киев: Наук. думка, 1980. — 223 с.
6. Breitenbach J., Kränzlin F. *Fungi of Switzerland Vol. 1 Ascomycetes*. Verlag Mykologia, Luzern, 1984. — 202 p.
7. Ellis M.B., Ellis J.P. *Microfungi on miscellaneous substrates: an identification handbook* / — London: Croom Helm ; Sudney : Timber press ; Portland (Oreg.), 1988. — 8, 244 с.
8. Fungal Databases Nomenclature and Species Banks Online Taxonomic Novelties Submission. MycoBank [електронний ресурс] <http://www.mycobank.org>
9. *Fungi of Ukraine: A Preliminary Checklist* / Andrianova T.V., Dudka I.O., Hayova V.P., Heluta V.P., Ing B. et al. / Ed. D.W. Minter & I.O. Dudka. CAB International, M.G. Kholodny Institute of Botany. Kiev. 1996. 362 p.
10. Hawksworth D.L., Sutton B.C., Ainsworth G.C. *Ainsworth & Bisby's Dictionary of the Fungi*. 7th ed. — Commonwealth Agricultural Bureaux, Kew, Surrey, 1983. — 445 p.
11. Kirk P.M., Cannon P.F., Minter D.W., Stalpers J.A. *Ainsworth & Bisby's Dictionary of the Fungi*. 10th ed. — Wallingford (UK): CAB International, 2008. — 771 p.
12. Medardi G. *Atlante fotografico degli Ascomiceti d'Italia*. Centro Studi Micologici: Trento, 2006. — 454 p.
13. Schumacher T. The genus *Scutellinia* (Pyrenomataceae) // *Opera Botanica*, 1990. — Vol. 101. — 107 p.